

ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБКИ СКОРИНГОВОЇ КАРТИ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ КЛАСУ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКА

Анотація. Розглянуто сутність та особливості застосування скорингового методу для визначення класу кредитоспроможності та надійності позичальників комерційних банків. Визначено основні кількісні та якісні показники для побудови скорингових карт, переваги та недоліки даного методу.

Аннотация. Рассмотрены сущность и особенности применения скорингового метода для определения класса кредитоспособности и надежности заемщиков коммерческих банков. Определены основные количественные и качественные показатели для построения скоринговых карт, определены преимущества и недостатки данного метода.

Annotation. The essence and peculiarities of a scoring method application for determining the class of borrowers creditworthiness and reliability of commercial banks were studied. The main qualitative and quantitative indicators for constructing scoring cards, advantages and disadvantages of this method were determined.

Ключові слова: кредитування, кредитний портфель, скоринг, клас кредитоспроможності, банківський ризик.

Обсяги наданих банками кредитів в останні роки мають тенденцію до зростання. Так, на 01.01.2013 р. їх сума становила 815 031 млн грн, що майже на 2 % більше, ніж у попередньому. Відповідно до офіційної статистики Національного банку України (НБУ), на сьогодні частка проблемних кредитів в активах банків становить 11,1 % від загальної суми виданих, однак експерти стверджують, що насправді відсоток проблемних кредитів у кредитних портфелях банків ще вищий – до 22 % – і має тенденцію до зростання [1]. Вирішення даної проблеми значною мірою залежить від якості оцінки кредитоспроможності потенційних позичальників. У зв'язку з цим удосконалення підходів до організації кредитних відносин банків із клієнтами є актуальною темою для дослідження.

Дослідженням цієї проблеми займалося чимало вчених-економістів, серед яких особливу увагу привертають праці Ю. Бугеля, В. Дишлевича, С. Дмитрова, Л. Гаряга та ін. [1 – 4]. Проте ще й досі залишається ряд питань, які потребують подальшого вдосконалення.

Метою даної статті є розробка скорингових карт, на підставі яких можна визначити клас кредитоспроможності та надійності позичальників банку. Об'єктом дослідження є діяльність комерційних банків у сфері кредитування. Предмет дослідження – інструменти управління кредитними ризиками банків.

Кредитоспроможність позичальника – це його здатність повністю і вчасно розраховуватися за своїми фінансовими зобов'язаннями, прогнозує його платоспроможність на найближчу перспективу.

Існує чимало методик аналізу фінансового стану клієнта та його надійності з точки зору вчасного повернення боргу. В Україні НБУ також розробляє для комерційних банків рекомендації щодо визначення фінансового стану і кредитоспроможності позичальників. Згідно з "Положенням про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями" від 25.01.2012 р. № 23 [5], критерії оцінки фінансового стану позичальника встановлюються кожним банком самостійно його внутрішніми положеннями щодо проведення активних операцій, у яких мають бути визначені ґрунтовні, технічно виважені критерії економічної оцінки фінансової діяльності позичальників. Методика проведення оцінки фінансового стану позичальника, яка розроблена банком, є невід'ємним додатком до внутрішньобанківського положення про кредитування [4].

Тим не менш на сьогодні вітчизняні комерційні банки не мають стабільної і дієвої методики визначення кредитоспроможності позичальників. У той же час західні банки широко практикують скорингові системи для визначення кредитоспроможності та прийняття рішення про надання йому позички.

Скоринг – це математична модель у вигляді зваженої суми певних характеристик, за допомогою якої на основі минулого досвіду банк намагається з'ясувати ймовірність того, що конкретний позичальник не поверне кредит [2, с. 55].

В основу скорингу покладено вивчення кредитних історій позичальників, які вже отримували позики у минулому, з метою їх класифікації та визначення характерних ознак надійних та безнадійних клієнтів щодо погашення кредитної заборгованості.

Уперше техніка кредитного скорингу була запропонована американським економістом Д. Дюраном у 1941 р. [3, с. 53]. Він виявив групу факторів, що дозволяють, на його думку, з достатньою достовірністю визначати ступінь кредитного ризику при отриманні споживчого кредиту. Кожна банківська установа самостійно обирає перелік найбільш вагомих факторів та присвоює їм відповідні коефіцієнти. Результатом реалізації методики є інтегральний показник, який порівнюється з певним числовим порогом, або лінією поділу, яка є лінією беззбитковості. Клієнтам з інтегральним показником вище цієї лінії видається кредит, клієнтам з показником нижче лінії

беззбитковості – відмовляють у наданні позички. Все це виглядає дуже просто, однак складність полягає у визначенні, які характеристики варто включати в модель і які вагові коефіцієнти повинні їм відповідати.

Оцінка кредитоспроможності кредитоотримувача – юридичної особи включає два основних етапи: фінансовий аналіз (проводиться на основі системи фінансових показників) і якісний (нефінансовий) аналіз. Якісний аналіз включає вивчення ділової репутації потенційного позичальника – чесність, порядність, кваліфікацію керівництва, досвід роботи у відповідній галузі, плинність кадрів, своєчасність розрахунків за раніше отриманими кредитами – і його економічне оточення – основних ділових партнерів, конкурентоспроможність продукції, стійкість ринків збуту. Для цих цілей може використовуватися інформація, накопичена як самим банком, так і іншими банками, кредитними бюро.

Фінансовий аналіз, як правило, включає в себе розрахунок п'яти груп коефіцієнтів, а саме: ліквідності, ефективності та оборотності, фінансової стікості, рентабельності та забезпеченості власними коштами. Вибір показників визначається особливостями клієнтури банку, можливими причинами фінансових утруднень, кредитною політикою банку тощо [1].

При кредитуванні фізичних осіб також проводиться процедура оцінки їх кредитоспроможності, яка може здійснюватися на підставі рівня доходу позичальника, вивчення його кредитної історії, а також стандартизованої скорингової оцінки (особисті якості позичальника) [4].

Безпосередній розрахунок інтегрованої скорингової оцінки позичальників банку передбачає розробку скорингової карти. У карту включають усі основні кількісні та якісні показники, які визначають кредитоспроможність позичальників. Виходячи із викладеного, можна розробити типові скорингові карти для оцінки кредитоспроможності клієнтів банку фізичних (табл. 1) та юридичних осіб (табл. 2).

Таблиця 1

Скорингова карта оцінки кредитоспроможності фізичних осіб

Показник	Діапазон значень	Скорингова оцінка
Вік	до 35 років	7,60
	від 35 до 45 років	29,68
	від 45 і старше	35,87
Освіта	вища	29,82
	середня спеціальна	22,71
	середня	20,85
Чи перебуває в шлюбі	так	29,46
	ні	9,38
Наявність кредиту в минулому	так	40,55
	ні	13,91
Стаж роботи	до 1 року	15,00
	від 1 до 3 років	18,14
	від 3 до 6 років	19,85
	понад 6 років	23,74
Наявність автомобіля	так	51,69
	ні	15,93

Відповідно до отриманих інтегрованих показників, розрізняють п'ять класів кредитоспроможності, а саме [3, с. 224]:

Клас А (185 – 211) – фінансова діяльність дуже добра і дає змогу погашати основну суму кредиту та відсотків по ньому в установлені строки. До цього класу належать позичальники, стосовно яких немає жодних сумнівів щодо своєчасності та повноти погашення позики і відсотків за нею.

Клас Б (159 – 185) фінансова діяльність добра або дуже добра, але немає можливості підтримувати її на цьому рівні впродовж тривалого часу. До цього класу зараховують позичальників, до яких немає претензій, але передбачена реорганізація, зміна профілю діяльності, району роботи тощо або зовнішні чинники не дають можливості зарахувати їх до вищого класу.

Клас В (132 – 159) фінансова діяльність задовільна, проте спостерігається чітка тенденція до погіршення. До цього класу належать позичальники, якість джерел погашення позик яких більше не влаштовує банк унаслідок появи періодичної затримки погашення позики та відсотків за нею.

Скорингова карта оцінки кредитоспроможності юридичних осіб

Показник	Діапазон значень	Скорингова оцінка
Наявність аудиторського висновку	Негативний аудиторський висновок або його відсутність	7,60
	Частково негативний аудиторський висновок	25,68
	Позитивний аудиторський висновок	35,87
Фінансові результати діяльності підприємства	Прибуткова діяльність за останні 3 роки	29,82
	Прибукова діяльність за останній рік	20,85
	Збиткова діяльність за останній рік	15,48
	Збиткова діяльність за 3 останні роки	7,23
Надання гарантії, застави чи поручительства	Так	29,46
	Ні	9,38
Кредитна історія позичальника	Своєчасне повернення суми боргу та відсотків	40,55
	Наявність фактів несплати чи несвоєчасного повернення позик і відсотків	13,91
Період роботи на ринку	Менше 1 року	15,00
	Від 1 до 3 років	18,14
	Від 3 до 5 років	19,85
	Більше 5 років	23,74
Наявність бізнес-плану	Так	51,69
	Ні	15,93

Клас Г (106 – 132) – фінансова діяльність погана, спостерігається її чітка циклічність протягом коротких періодів часу. До цього класу відносять позичальників, які не можуть повернути повної суми позики в строк та на умовах, передбачених кредитним договором.

Клас Д (82 – 106) – фінансова діяльність свідчить про збитки і, очевидно, основна сума позики, на відстрочки за нею не можуть бути надані. До цього класу належать позичальники, подальше кредитування яких неприпустиме, а видані позики практично неможливо повернути на час проведення класифікації.

Проте, незважаючи на значні перспективи, використання та зручність, скорингові системи оцінки кредитоспроможності мають і недоліки. Можна виділити дві основні проблеми, що пов'язані з використанням скорингу. Перша стосується того, що для розробки моделі використовуються лише дані про клієнтів, яким надали кредит. Невідомо, як повів би себе клієнт, якому у кредиті було відмовлено. Друга полягає в тому, що з часом змінюються люди і соціально-економічні умови, що впливають на їхню поведінку. Тому скорингові моделі повинні постійно коректуватись і вдосконалюватись на основі нової вибірки позичальників, що потребує додаткових матеріальних та грошових вкладень.

Отже, використання скорингових карт є досить перспективним та, як свідчить зарубіжна практика, ефективним методом оцінки кредитоспроможності позичальників. Це дозволить банкам знизити ризик неповернення виданих кредитів та відсотків по ним, а отже позитивно відобразиться на його фінансових результатах та сумі прибутку. Проте, застосування цього методу вимагає значних капіталовкладень та налаштування міжбанківської комунікації, аби постійно поповнювати та оновлювати кредитні історії позичальників.

Напрямами подальшого дослідження є визначення переваг та недоліків упровадження автоматизованих скорингових систем у роботу комерційного банку.

Наук. керівн. Кудіна О. М.

Література: 1. Дишлевич В. Л. Переваги та недоліки скорингу як експертного методу оцінювання кредитного ризику банку при споживчому кредитуванні [Електронний ресурс] / В. Л. Дишлевич. – Режим доступу : <http://www.rusnauka.com>. 2. Бугель Ю. Основні шляхи вдосконалення сучасних методів оцінки кредитоспроможності позичальника / Ю. Бугель // Банківська справа. – 2007. – № 4. – С. 54–60. 3. Дмитров С. О. Фінансовий моніторинг в банку : навч. посібн. / С. О. Дмитров. – Суми : ВТБ Університетська книга. – 2008. – 326 с. 4. Гаряга Л. О. Моніторинг кредитного ризику з використанням інтегрального показника [Електронний ресурс] / Л. О. Гаряга. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua>. 5. Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями : положення від 25.01.2012 р. № 23 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.